

Forbruket eksploderer - er dette utvikling?

Publisert endret 25.02.03 - 13:16 (VG)

I Europa spiser vi is for 90 milliarder kroner i året. For halvparten av dette kunne vi gi grunnutdannelse til alle i verden.

VG-innlegg
Rolf Aspestrand

Vi nordmenn tilhører en gruppe som reklamebyråene refererer til som den «globale elite». Vi er blant de 20 prosent rikeste i verden som står for 86 prosent av alt forbruk. Det vil si at et barn som er født i Norge, i løpet av sitt liv forbruker like mye som 30-40 barn i et utviklingsland. Dette ifølge årets AUNDP rapport om menneskelig og sosial utvikling.

Våre prioriteringer er klare. I Europa spiser vi is for 90 milliarder kroner i året. For halvparten av dette kunne vi gi grunnutdannelse til alle i verden. Vi spiser 11 ganger så mye kjøtt som utviklingslandene og bruker 17 ganger så mye energi.

Det som ble sett på som luksusvarer for 20 år siden, er i dag en nødvendighet. Å eie en bil var på 40- og 50-tallet uvanlig. I dag sees bilen som en nødvendighet, sammen med fryser, mikrobølgeovn, stereoanlegg og fjernsyn. For bare fem år siden var det å ha en PC hjemme en luksus. I dag kan vi risikere at våre barn henger etter i undervisningen hvis vi ikke kan tilby dem en PC koblet til Internett.

Livskvalitet?

Ettersom prisene for mange varer har gått ned, får flere mennesker råd til det som tidligere kun var luksusvarer for noen få. Økt forbruk har gått hånd i hånd med økte inntekter og økt tilgang til forbrukslån og kreditt. Det er lettere å bruke penger når banker og kredittkortselskaper overøser oss med kort og gode kreditttilbud. På kun fire år har antall kredittkort i sirkulasjon økt med 83 prosent i Tyskland og 62 prosent i Frankrike.

Men i hvor stor grad gir dagens forbruksmønster seg utslag i menneskelig utvikling og økt livskvalitet? Prosentandelen av amerikanere som oppfattet seg selv som lykkelig, nådde en topp i 1957 - selv om forbruket har mer enn fordoblet seg siden den gang. Ønsket om en jobb som betales godt, er ifølge flere amerikanske studier blitt beskrevet som viktigere enn et lykkelig ekteskap.

Forbruk gir oss signaler om sosial identitet. Vi beskriver oss selv, og andre, etter hva vi tjener, hvor vi bor, hvordan vi kler oss og hvor vi reiser på ferie. Ferie er blitt et statussymbol som vi pleier ved å kjøpe eller leie hytte, båt, campingvogn eller vi kjøper flybilletter til eksotiske reisemål. Siden 1950 er det 84 prosent flere mennesker som mener at et eget feriested er en forutsetning for et godt liv. Det er i dag 36 prosent flere mennesker i USA som mener at et svømmebasseng er nødvendig for et godt liv, mens det å ha et interessant og meningsfullt yrke stadig holder en lav prioritet så lenge jobben betaler godt.

Kultur og identiteten

Med et land som stadig blir rikere og et oljefond som stadig blir større, er det ingen tvil om at Norge er i ferd med å endre sin identitet og kultur. Hva vil vi bruke ressursene til og hvilket ansvar har vi overfor oss selv, framtidige generasjoner og overfor det internasjonale samfunn?

Vi vet at vårt forbruk går på bekostning av andre. Vi vet at vi i den rikeste femtedelen av verden står for 53 prosent av CO₂-utslippene, mens den fattige femtedelen kun står for 3. Vi vet at det meste av avskogingen har skjedd for å møte industrilandenets etterspørsel etter trevirke og papir. 87 prosent av alt papir brukes av oss her på den nordlige halvkule. Vi vet at det ikke er tilfeldig at vi i dag kan kjøpe skjorter for 98 kroner, eller bokhyller for 129. Dårligere arbeidsvilkår og lave lønninger i sør, sørger for billigere varer her hjemme. Det nytter med andre ord ikke å rope høyt om å redde regnskogene, hvis du samtidig kjøper teakmøbler fra Amazonas til hagen, eller kaster tonnevis av kopi- og printerpapir uten å resirkulere.

En fortsettelse av dagens trender vil femdoble industrilandenets forbruk de neste femti årene. Utfordringen er ikke nødvendigvis å stoppe veksten eller forbruket. Utfordringen er å arbeide for et forbruk som ikke går ut over andre - dvs. endre forbruks- og produksjonsmønstre ved bevisstgjøring og bruk av ny teknologi for å få større effektivitet og for å minske avfall og forurensning. Fordi de rikeste landene er de største forbrukerne i verden, vil det ansvaret vi viser og de valgene som bl.a. Norge tar, være avgjørende for hvordan flere industri- og utviklingsland vil handle i fremtiden.

Miljøskader

Tradisjonell visdom sier at miljøskader er en nødvendig følge av økonomisk vekst. Dette er ikke riktig. Miljøskader bremser den økonomiske veksten, og det er mulig å skape vekst uten å skade miljøet. Til tross for dette har realverdien av offentlige midler til forskning og utvikling av fornybar energi gått ned med en tredel siden tidlig i 1980 årene. Dessuten går mindre enn 10 prosent av disse til forbedring av dagens energieffektivitet. Resten går stort sett til utvikling av energi basert på fossile brennstoff og kjernebrensel.

Økt offentlig støtte til ytterligere forskning og utvikling kan påskynde den teknologiske framgangen. Oljefondet, som er et resultat av fortjeneste fra fossile brennstoff, bør forpliktes til å avsette en betydelig prosentdel til forskning og støtte til fornybare energikilder og støtte til forskning av mer effektive og rimelige teknologier. Bølgekraft var ett av Norges satsningsområder for alternativ energi før oljeeventyret startet. I dag hører vi lite om nyvinninger fra den fronten. UNDP rapporten for 1998 foreslår bl.a. at staten bør stille krav til alle energileverandører om å levere en viss minsteandel av energien fra fornybare kilder - enten ved å produsere den selv eller ved å kjøpe den fra andre leverandører. Dette sikrer både innføring av fornybare energikilder på markedet, og stimulerer til å skape mer effektive og rimeligere teknologier.

Undersøkelser i Europa viser at også forbrukerne selv er villige til å betale et pristillegg på opp til 10 prosent på produkter som er mer miljøvennlige. Det globale markedet for miljøvennlige varer er anslått til 3750 milliarder kroner. Men for at den private sektoren skal benytte seg av dette markedet, trenger de konkurransedyktige priser og enklere tilgang til de miljøvennlige varene. Dagens kortsiktige måte å fastsette pris og kostnader på gjør at de

miljømessige kostnadene og de langsiktige fordelene ved miljøvennlig produksjon blir for lave. Dette er selvfølgelig med på å minske initiativet fra markedet og forbruker.

Drivkraften

Derimot opplever vi stor fremgang når det gjelder bærekraftig forbruk og renere miljø som følge av press fra det sivile samfunn. Forbrukerne selv - du og jeg - er den største pressgruppen for at vi skal ta ansvar for de enorme ressursene vi har fått del i og hvordan vi velger å bruke disse. Over hele verden har forbrukergrupper vært en sterk drivkraft når det gjelder vern av forbrukerrettigheter. De har bidratt til å fjerne usikre produkter fra markedet, produkter som er produsert under uakseptable forhold, eller sørge for riktig merking og tilførsel av sikre og rimeligere varer. Alt dette har gitt oss som forbrukere rettigheter og beskyttelse.

Men har vi ikke også et ansvar overfor de som ikke forbruker, eller rettene sagt de som underforbruker? De som ikke forbruker nok helsetjenester eller konsumerer nok mat til at de har et verdig liv. 80 prosent av verdens befolkning kan ikke velge sitt forbruk. De forbruker det som er tilgjengelig for å dekke sine grunnleggende behov. Vi på den annen side har som regel muligheten til å velge hvordan vi forbruker. Du kan i dag være med å velge om du vil kjøpe produkter som er produsert under uakseptable forhold, som ikke er miljøvennlige, om du vil resirkulere, spare på vannforbruket eller slå av lyset på badet. Fordi vi nærmest ved en geografisk tilfeldighet var heldige nok til å bli født i et land fullt av ressurser, får vi mange fordeler men samtidig et enormt ansvar. Det ansvaret du automatisk får hvis du har mer enn andre. Hva gjør du, og hvem deler du med? Hvis du synes det er greit at du forbruker like mye som 30-40 mennesker i utviklingslandene, og at dette overhodet ikke får deg til å vri deg i stolen, skal du i alle fall vite hva du gjør. Hvilke konsekvenser ditt forbruk har. Så kan du velge hvordan du vil forholde deg til det. Enkeltpersoner, husstander, myndighetene og næringslivet - har alle en rolle å spille.

Artikkelforfatteren, Rolf Aspestrand, er stedlig representant for FNs utviklingsprogram (UNDP) nordiske kontor i Oslo.

-
-
-
- Tips en venn
- Skriv ut artikkelen